
Βιβλιοπαρουσίαση
Dr. Georgi Lozanov:
Suggestopaedia–Desuggestive Teaching
Communicative Method On The Level Of The Hidden Reserves
Of The Human Mind

Σταυριάννα Σούμπαση*

*Εκπαιδευτικός, Μ.Α. 'Εκπαιδευτικός Σχεδιασμός και Διδασκαλία' , Φ.Π.Ψ, Ε.Κ.Π.Α. /
Επιμορφώτρια Καθηγητών Ξένων Γλωσσών

Περίληψη

Στην εργασία αυτή παρουσιάζεται το τελευταίο βιβλίο του καθηγητή Ψυχιατρικής και *Αντιπροτασολογίας* (Desuggestology), Δρ. Georgi Lozanov, το οποίο είναι αποκλειστικά δημοσιευμένο στο Διαδίκτυο (<http://www.dr-lozanov.dir.bg>). Η συμβολή του έγκειται, κυρίως, στην ολοκληρωμένη παρουσίαση της μακρόχρονης διεπιστημονικής ερευνητικής εργασίας¹ του ίδιου και της Δρ. Evelyn Gateva, Ψυχοπαιδαγωγού, στον τομέα της μάθησης και της ενεργοποίησης των *“αποθεματικών νοητικών δυνατοτήτων”* (reserve mental abilities) μέσω της τέχνης, που είναι ελάχιστα γνωστή στη χώρα μας. Το συνεχώς αναδιαμορφούμενο προϊόν της έρευνάς τους είναι το εκπαιδευτικό σύστημα γνωστό ως *Αντιπροτασολογία* (Desuggestopedia), που αποσκοπεί στη θεματική εκπαίδευση και ολόπλευρη ανάπτυξη των εκπαιδευομένων με την απελευθέρωση των αποθεματικών δυνατοτήτων της προσωπικότητάς τους. Απαραίτητη προϋπόθεση για την *αρμονική βελτιστοποίηση της μάθησης*, είναι η εφαρμογή ενός μοντέλου επικοινωνίας που λαμβάνει υπόψη τη σημασία της περιφερειακής αντίληψης, των συγκινήσεων και του υποσυνειδήτου στη μάθηση. Η εκπαιδευτική αυτή πρόταση *αξιολογήθηκε εξωτερικά από εμπειρογνώμονες της UNESCO*² και κρίθηκε πολλά υποσχόμενη στον αγώνα κατά του αναλφαριθμητισμού³ ενώ προτάθηκε η συνέχιση των ερευνών για την αξιολόγηση των μακροπρόθεσμων αποτελεσμάτων της.

---

¹ Η δεκαετής σειρά ερευνών των Δρ. Lozanov και Δρ. Gateva συνδυάζει ποσοτικές και ποιοτικές ερευνητικές τεχνικές και θα μπορούσε να ενταχθεί στο παράδειγμα της έρευνας εκπαιδευτικού σχεδιασμού (design based research).

² Βλ. 'final report -1978' στον ιστότοπο, όπου είναι αναρτημένο το παρόν βιβλίο: www.dr-lozanov.dir.bg

³ Ενώ με την τρέχουσα εκδοχή της, η μέθοδος προσφέρεται ακόμη για την εκπαίδευση στον κειμενικό εγγραμματισμό (text literacy) λόγω της ποικιλίας των κειμενικών ειδών, της πολυτροπικότητας των κειμένων και των μορφών επικοινωνίας και σκέψης που προωθεί.

Στο τελευταίο αυτό βιβλίο του ο Δρ. Lozanov παρουσιάζει την *Αντιπροτασοπαιδεία (Desuggestopedy)* - μετεξέλιξη της *Προτασοπαιδείας (Suggestopedy)* – ως ένα καινοτόμο σύστημα διδασκαλίας και μάθησης και ταυτόχρονα ως μια πρόταση ανθρώπινης αλληλεπίδρασης μεταξύ ισοτίμων προσώπων που δε θυμίζει σε τίποτα την παραδοσιακή σχολική τάξη, στην οποία αναπαράγονται οι *κοινωνικές νόρμες (social suggestive norms)* που καθορίζουν τους ρόλους και τις προσδοκίες μας. Πολλές από τις ψυχοφυσιολογικές παθήσεις, νευρώσεις και ψυχώσεις που βασανίζουν το σύγχρονο άνθρωπο, χαρακτηρίζονται ως *‘διδασκτογενείς’ (didactogenic diseases)* γιατί οφείλονται στις κοινωνικά υποβεβλημένες εικόνες που διαμόρφωσε ο καθένας μας για τον εαυτό του και τον κόσμο, φοιτώντας στα διάφορα περιβάλλοντα επίσημης και άτυπης μάθησης.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ονομάζει το πρόγραμμα που έχει αναπτύξει για τη γλωσσική/θεματική διδασκαλία σε πολύ μικρά παιδιά *‘Προληπτική Προτασοπαιδεία’ (Preventive Suggestopedy)*, επισημαίνοντας την ανάγκη ευαισθητοποίησης της εκπαιδευτικής κοινότητας όσον αφορά τις αρνητικές επιδράσεις του σχολείου στην ανάπτυξη της προσωπικότητας και προτείνοντας τη συνέργεια των επιστημών της Ψυχοφυσιολογίας, της Ψυχοθεραπείας, της Επικοινωνίας, της Σημειωτικής, αλλά και των Τεχνών με την Παιδαγωγική και τη Διδακτική.

Η συμβολή της προτεινόμενης διδακτικής προσέγγισης έγκειται πρωταρχικά στην υποβοήθηση των εκπαιδευομένων να απελευθερώσουν και να αξιοποιήσουν τις *‘αποθεματικές νοητικές τους δυνατότητες’ (reserve mental capacities)* και να δομήσουν τη γνώση που τους *‘προτείνεται’ (is being suggested)* μέσω ενός πολύ προσεκτικά σχεδιασμένου προγράμματος με τρόπο φυσικό, αυθόρμητο, γρήγορο και ευχάριστο, προσδίδοντας προσωπικό νόημα στην κάθε μαθησιακή/επικοινωνιακή εμπειρία. Το εκπαιδευτικό υλικό περιλαμβάνει διδακτική ύλη που ξεπερνά σε όγκο και πολυπλοκότητα την ύλη των συμβατικών Αναλυτικών Προγραμμάτων κατά τρεις φορές τουλάχιστον.

Αυτή η υπέρβαση στοχεύει, αφενός, στο να αντιπροτείνει πιο ευέλικτα όρια στη μαθησιακή ικανότητα των εκπαιδευομένων και, αφετέρου, στη διατήρηση της ακεραιότητας της γνώσης του κόσμου, η οποία, στη σχολική της εκδοχή κατακερματίζεται σε *‘εύπεπτες’* δόσεις και σε αυθαίρετα σχολικά μαθήματα. Τόσο από επιστημολογικής άποψης, όσο και ως ψυχολογική θεωρία της μάθησης, η Αντιπροτασοπαιδεία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μια ακραία εποικοδομητική προσέγγιση.

Περιγράφοντας την εξέλιξη της Αντιπροτασοπαιδείας ως εφαρμογή των αρχών της Αντιπροτασολογίας στην εκπαίδευση, ο συγγραφέας αποσαφηνίζει τους όρους *‘πρόταση’ (suggestion)* και *‘αντιπρόταση’ (desuggestion)*, ως κεντρικές έννοιες στη θεωρία του και τους αντιδιαστέλλει από την κλινική υποβολή και την ύπνωση που στην Αγγλική γλώσσα είναι συνδεδεμένες με αυτές. Εξηγεί τη λειτουργία της *‘επικοινωνιακής πρότασης’ (communicative suggestion)* μέσα από την Τέχνη και ως είδος Τέχνης και την αναπόφευκτη επίδρασή της στη μάθηση. Προτείνει μια προσέγγιση στη διδακτική παρουσίαση της γνώσης με τη λογική της ταυτόχρονης παρουσίασης του ευρύτερου συνόλου/εικόνας και των επιμέρους στοιχείων της/ψηφίδων (*global-partial approach*). Με ιατρικούς όρους

καθιστά σαφείς τις ψυχοφυσιολογικές καταστάσεις, στις οποίες μπορεί να βρεθούν οι μαθητές, και το πώς αυτές καθορίζουν τη μαθησιακή διαδικασία. Αναλύει τη θεωρία του περί **‘πολλαπλής προσωπικότητας’ (multi-personality)** και επιχειρηματολογεί υπέρ της Αντιπροτασοπαιδείας ως μιας διδακτικο-επικοινωνιακής προσέγγισης που ‘ολοκληρώνει’ την προσωπικότητα.

Με τη βοήθεια θεωρητικών σχημάτων και παραδειγμάτων από την ψυχιατρική και εκπαιδευτική πράξη, το βιβλίο αυτό αντιδιαστέλλει την Αντιπροτασοπαιδεία από τις γνωστότερες διδακτικές μεθόδους σε τρεις, κυρίως, άξονες:

1. Στη βάση της ψυχολογικής τους θεμελίωσης

Παρά τις εξελίξεις στη διεπιστημονική μελέτη των φαινομένων της νόησης και της μάθησης, η σύγχρονη διδακτική πρακτική αγνοεί τα πορίσματα της Γνωστικής Νευροψυχολογίας. Αντίθετα, η Αντιπροτασοπαιδεία παρουσιάζεται σαν μια ψυχοθεραπευτική και ‘ψυχοϋγιεινή’ (psychohygienic) προσέγγιση στο εκπαιδευτικό γεγονός που χρησιμοποιεί τρόπους συνάντησης των εκπαιδευομένων με τη γνώση, οι οποίοι είναι συμβατοί με τις ψυχοφυσιολογικές λειτουργίες, όπως για παράδειγμα η σύνδεση της μαθησιακής εμπειρίας με δυνατές εντυπώσεις, η κλασική μουσική, τα ευχάριστα και ενσωματωμένα στο επικοινωνιακό γεγονός περιφερειακά ερεθίσματα, η εναρμόνιση ψυχοκινητικής και νοητικής δραστηριότητας, η γνωστική σύγκρουση, η πολυαισθητηριακή αντίληψη και η αξιοποίηση της παθητικής γνώσης και της υποσυνείδητης επικοινωνίας.

2. Ως προς τον τρόπο ολοκλήρωσης της γνώσης

Γλωσσικές γνώσεις και δεξιότητες αποκτώνται ενώ η γλώσσα δεν απομονώνεται από το επικοινωνιακό της περιβάλλον, μέσα από πολυτροπικά ‘κείμενα’ (με την ευρύτερη έννοια) διαφορετικών ειδών και με έννοιες και δομές από πολλούς επιστημονικούς κλάδους, αλλά και της Τέχνης, την οποία οι μαθητές βιώνουν τόσο ως προϊόν, αντιπαρατιθέμενοι με καλλιτεχνικά έργα, όσο και ως διαδικασία, δημιουργώντας οι ίδιοι.

3. Ως επικοινωνιακά σχήματα

Αναγνωρίζεται η σπουδαιότητα της άρρητης και υπόρρητης επικοινωνίας στη διδασκαλία και τη μάθηση. Οι παράγοντες του ‘παραπρογράμματος’ (Μαυρογιώργος Γ., 1996) δεν είναι εντελώς ανεξέλεγκτοι, καθώς η στάση του εκπαιδευτικού, το εκπαιδευτικό υλικό, ο σχολικός χωροχρόνος και πολλοί άλλοι θεσμικοί εκπαιδευτικοί παράγοντες μπορούν να τροποποιηθούν ώστε να ελαχιστοποιηθεί η αρνητική τους επίδραση στη μάθηση. Και πάλι, η Τέχνη, και ιδιαίτερα στην κλασική της εκδοχή, διατηρώντας τις **‘χρυσές αναλογίες’ (‘golden proportions’)** αποτελεί παράδειγμα αποτελεσματικής, αρμονικής, διακριτικής και ‘φιλικής προς τη μάθηση’ επικοινωνίας.

Ιδιαίτερη έμφαση προσδίδει ο Δρ. Lozanov στις αποθεματικές δυνατότητες του ανθρώπου και στη δυνατότητα της εκπαίδευσης να τις ενεργοποιήσει. Αναφέρονται μελέτες περιπτώσεων και αναλύονται τα αποτελέσματα των δεκαετών πειραμάτων του στα σχολεία της Σόφια τόσο ανά τομέα σχολικής επίδοσης (γραφή, ανάγνωση, μαθηματικά, ξένη γλώσσα, ιστορία και άλλα αφηγηματικά μαθήματα) όσο και από την άποψη της σταθεροποίησης και

ανάπτυξης της προσωπικότητας. Συγκεκριμένα, στο τέταρτο κεφάλαιο, ο συγγραφέας επιμένει ότι δε μπορεί κανείς να κάνει λόγο περί 'Προτασοπαιδείας' εκτός και αν κατά την εφαρμογή της παρατηρούνται φαινόμενα απελευθέρωσης του *'συνδρόμου των αποθεματικών ικανοτήτων' (reserve complex)*, που αποτελείται από όλα τα φαινόμενα που έχει ο ίδιος και οι συνεργάτες του καταγράψει ως τώρα, δηλαδή αυξημένες ικανότητες στους εξής τομείς:

i) *Στον τομέα της μνήμης* έχει σημειωθεί δυνατότητα αυθόρμητης ανάκλησης του μεγαλύτερου μέρους των πληροφοριών από τη μακρόχρονη μνήμη έως και ένα χρόνο μετά το τέλος της διδασκαλίας (*'υπερμνησία/hypermnnesia'*)

ii) *Στον τομέα της γενικότερης νοητικής δραστηριότητας* έχει παρατηρηθεί βελτίωση της επίδοσης τουλάχιστον κατά 300%, η οποία δεν οφείλεται στην απομνημόνευση, αλλά στην ενεργοποίηση της φαντασίας, της διαίσθησης, της ενόρασης, της δημιουργικής σκέψης που προωθούν τη γλωσσική, μουσική και μαθηματική ικανότητα καθώς και την ικανότητα μεταβίβασης της μάθησης (*'υπερδημιουργικότητα/hypercreativity'*)

iii) *Στο σύνολο της προσωπικότητάς τους* οι εκπαιδευόμενοι δηλώνουν ότι βιώνουν αύξηση της αυτοπεποίθησής τους, της ενεργητικότητάς τους, της ευχαρίστησης που αντλούν από την ενασχόληση με ακαδημαϊκές δραστηριότητες και την απόλυτη απουσία αισθημάτων κούρασης, ανίας, φόβου, άγχους, ή άλλων συμπτωμάτων διδακτογενών παθήσεων.

Αξίζει να σημειωθεί ότι πρόκειται για μια θεωρία που θα μπορούσε να έχει εμπνεύσει γνωστούς ψυχολόγους-φιλοσόφους του δυτικού κόσμου, όπως ο Howard Gardner, στη διατύπωση της θεωρίας περί 'πολλαπλών τύπων ευφυΐας' (Gardner, H. 1983), αλλά και για μια παρεξηγημένη ιδέα, λόγω της υπεραπλούστευσης που υπέστη όταν στη δεκαετία του '80 η φήμη της ταξίδεψε στις Ηνωμένες Πολιτείες και δημιούργησε μια 'παρωδία' της Προτασοπαιδείας, γνωστής ως 'υπερμάθηση' (superlearning).

Σε κάθε περίπτωση, αποτελεί μια αξιόλογη πρόταση, της οποίας οι δυνατότητες και τα όρια οφείλουν να διερευνηθούν με τη συμβολή διαφορετικών επιστημονικών κλάδων, όπως οι νευροεπιστήμες, σε διαφορετικές εκπαιδευτικές βαθμίδες και σε διαφορετικά πολιτισμικά και κοινωνικά περιβάλλοντα.

Τέλος, σύμφωνα με τον ίδιο «*η επιταχυνόμενη ανάπτυξη των ανθρώπινων αποθεματικών δυνατοτήτων αποκτά ιδιαίτερη σημασία στην εποχή μας εξαιτίας της συνεχούς αύξησης του όγκου των πληροφοριών και της αυτοματοποίησης της επικοινωνίας. Αυτή η ανάπτυξη δεν πρέπει να επιταχυνθεί απλώς, αλλά και να καταστεί αρμονική έτσι ώστε να επιτευχθεί μια 'ανθρώπινη ισορροπία' στο σύγχρονο τεχνοκρατικό πολιτισμό*» (Lozanov, 1978a:1).

Βιβλιογραφία

- Achtenhagen, F. & Weber, S. (2005). Design Experiment in Lifelong Learning. *Lifelong Learning In Europe*, 2, pp. 178-181
- Gardner, H. (1983). *Frames of Mind. The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.
- Gateva, E. (1991). *Creating Wholeness Through Art – Global Artistic Creation of the Educational Training Process*. U.K.: Accelerated Learning Systems & 21st Century Learning Systems.
- Lozanov, G. (1978a). Suggestology and Suggestopedy – Theory and Practice. - ED - 78/WS/119 UNESCO Working Document for the Expert Working Group (11-16 December 1978, Sofia).
- Lozanov, G. (1978b). *Suggestology and Outlines of Suggestopedy*. N.Y: Gordon and Breach.
- Μαυρογιώργος, Γ. (1996). *Σχολικό Πρόγραμμα και Παραπρόγραμμα*. Στο Θ. Γκότοβος, Γ. Μαυρογιώργος και Π. Παπακωνσταντίνου (επιμ.) *Κριτική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Πράξη*. Αθήνα: Gutenberg.